

**KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN TOPLUMSAL CİNSİYET
TEMELLERİ: NİĞDE ÖRNEĞİ***

**GENDERED BASES OF VIOLENCE AGAINST WOMAN: NİĞDE
CASE**

*Yücel CAN***

Özet:

Bu çalışmada, Niğde ili örneğinde kadına yönelik şiddetin, adına kısaca toplumsal cinsiyet diyebileceğimiz, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımcılığına dayalı düşünce ve uygulamaların kadınlar açısından ne türden olumsuzluklara ve engellenmelere yol açtığı belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede öncelikle çatışmacı, fonksiyonalist ve feminist kuramların konuya yaklaşım tarzları ortaya konmuştur. Bu kuramsal bilgi üzerinden, 10-25 Mart 2012 tarihleri arasındaki iki haftalık süre zarfında Niğde il merkezindeki yirmi üç mahallede 248 kişiye anket uygulanmış ve görüşme yapılmıştır. Elde edilen nicel ve nitel verilerin kuramsal bilgiler ışığında değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda, ataerkil toplumsal cinsiyetçi anlayışın bireyler arasında hala etkinliğini devam ettirdiği ve cinsiyet ayrımcı uygulamalara meşruiyet zemini hazırladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Şiddet, Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Ataerkillik.

Abstract:

In this study, it is aimed to determine the impact of violence against women and of thoughts and practices based on the gendered and sexual discrimination on negativeness and inhibition for women. In this regard, the manner in which conflict, functionalist and feminist theories handle the issue has been put forward. Based on the theoretical framework, 248 questionnaires and interviews in 23 districts of Niğde city center were conducted between 10th and 25th of March 2012. Then after, the evaluation in light of the collected qualitative and quantitative data has been undertaken. In accordance to this evaluation, it has been concluded that there has been still patriarchal and thus gendered influence among the individuals and in turn this influence has likely create the space for further legitimization of sexual and gendered discrimination within the society.

Key words: Woman, Violence, Sexuality, Gender, Patriarchy.

* Bu çalışma, "1. Uluslararası Niğde Dil, Kültür ve Tarih Sempozyumu"nda sunulmuş olan bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş hâlidir.

** Doç. Dr., Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü – Niğde ycan@nigde.edu.tr

Giriş

Şiddet denilince akla genellikle fiziksel şiddet gelir. Ancak bireye zarar veren her türlü olumsuz davranış biçimini şiddet kapsamı içinde değerlendirmek yanlış olmaz. Fiziksel şiddetin yanında psikolojik, ekonomik, sözel ve cinsel şiddet de birey üzerinde yıkıcı etkiler yapabilen şiddet türleri olarak ortaya çıkmaktadır. Psikolog Erich Fromm (1979, s. 28), yaşatmanın güçsüz insanda bulunmayan birtakım nitelikleri gerektirirken, öldürmeninse bir tek özelliği, şiddete başvurmayı gerektirdiğini belirtir. Güçsüz insan tabancası, bıçağı ya da kuvvetli bir bileği olduğu sürece başkalarının ya da kendisinin içindeki yaşamı yok ederek kendisini yok sayan toplumdaki öç almış olur. Yaşatamayan insan yok etmek ister. İyiye, güzele ve doğruya dönük yapıcı kişilik özellikleri güçlü bireyin özellikleri olarak ortaya çıkarken, şiddet ve yıkıcılık zayıf karaktere sahip bireyin özellikleri olarak öne çıkmaktadır.

Biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen insan ilerleyen yaşına paralel olarak sosyal çevreyle girdiği etkileşim sonucu sosyalleşerek, sosyal bir varlığa dönüşür. Sosyalleşme sonucunda birey olaylara ve dünyaya, ait olduğu kültürün penceresinden bakmaya başlar. Artık toplumun doğru ve yanlışları o toplum içinde sosyalleşen bireyin de doğru ve yanlışları olmuştur. Topluma yeni katılan bireyler sosyolog Tarde'nin ifadesiyle toplumu ve onun davranış özelliklerini taklit ederek sosyalleşirler. Bireyin önünde rol model olarak aldığı bireylerin davranış özellikleri doğrudan o bireyin davranışlarına da etki eder. Ailede anne-babası arasındaki ilişkiler öncelikli ve ilk olarak bireyin sosyalleşmesine etki eden bir yapıyı önümüze koyar. Ayrıca aile dışında kalan yakın ve uzak çevrede gözlemlenen davranış kalıpları da birey tarafından sosyalleşme sürecinde benimsenir.

Bütün bu etkileşimler çerçevesinde bireyin insanlara ve olaylara bakış açısı olarak nitelendirebileceğimiz kişiliği de yavaş yavaş şekillenir. Ailede ve sosyal çevrede kullanılan sorun çözme yöntemleri sosyalleşme sürecinde birey tarafından benimsenir. Ailede ve sosyal çevrede şiddet bir sorun çözme yöntemi olarak kullanılıyorsa, birey de şiddeti bir sorun çözme yöntemi olarak kolayca benimseyecektir. Buna karşılık sorunların karşılıklı diyalog ve anlayış çerçevesinde çözüldüğü örnekleri görerek sosyalleşen birey, karşılaştığı sorunların çözümünde diyalog yolunu tercih edecektir. Yeni kuşakların şiddetten uzak kalması için ebeveynlere ve buna bağlı olarak tüm yetişkinlere önemli görevler düşmektedir. Bütün bu belirlemelerden hareketle Niğde ili örneğinde toplumsal cinsiyetçi bakış açılarının ne oranda insanlar arasında yaygınlık gösterdiğinin, bireyler arası ilişkilerde ne denli etkili olduğunun ve bunun şiddet içerikli davranışlara olan etkisinin belirlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

1. Yöntem

Bu çalışmada, toplumsal cinsiyetçi bakış açısının kadınlar açısından birtakım olumsuzluklara ve engellenmelere yol açtığı varsayımından hareket edilmiştir. Bu varsayım çerçevesinde, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi tutum ve uygulamalar kadın üzerinde olumsuz etkilere yol açar, şeklindeki hipotezin test edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Niğde Belediyesi'nden alınan bilgi doğrultusunda, ildeki 23 mahallede yaşayan 137 kadın ve 111 erkeğe, açık uçlu ve kapalı uçlu olmak üzere toplam 46 soru yöneltilmiştir. Nicel veriler SPSS paket programında değerlendirilmiş, nitel verilerin de ışığında konuya ilişkin analizler yapılmıştır.

2. Kuramsal Çerçeve

Cinsiyet kadın ve erkek olmanın biyolojik boyutuna vurgu yapan bir kavram iken toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik cinsiyete toplumsal bir boyut kazandıran bir içerikle karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet atfedilmiş bir statüdür. Diğer bir ifadeyle toplumsal cinsiyet, toplumda bireye atfedilen bir konumdur. Bireyler verilmiş/atfedilmiş statüleri üzerinde kontrole sahip değildirler. Bunun aksine aldıkları eğitim ve meslekleri aracılığıyla kazanılmış statülerini belirleyebilirler. Bir verilmiş statü olan cinsiyeti ise değiştiremezler. Cinsiyet aynı zamanda temel bir statüdür. Bunun nedeni cinsiyetin tüm toplumlarda önemli bir sosyal anlama sahip olmasıdır. Bu bağlamda kadınlar daha çok annelik ve eşlik gibi özellikleriyle erkekler ise mesleki unvan gibi statülerle tanımlanır (Demirbilek, 2007, s. 13). Toplumsal cinsiyet kavramını sosyoloji literatürüne kazandıran Ann Oakley (Marshall, 1999, s. 98)'e göre, cinsiyet biyolojik erkek kadın ayrımını anlatırken, toplumsal cinsiyet erkeklik ile kadınlık arasındaki biyolojik cinsiyete paralel ve toplumsal bakımdan kadın ile erkek arasındaki eşitsizliğe dayalı bir ayrıma işaret etmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir. Toplumsal cinsiyet teriminin kapsamı, ilk ortaya çıkışından beri, yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği değil, ayrıca erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ile önyargıya dayalı davranış kalıplarını, buna ek olarak kurumlar ve örgütlerdeki cinsel işbölümünü içine alacak kadar genişlemiştir. Sosyolog Walby (Bilton vd., 2008, s. 138) farklı toplumlarda, kadın ve erkek arasındaki, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin varlığını sürdürmesinin altı temel nedeni olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar; hane halkı üretimi ve bunun kadınlar ve erkekler arasında destekleyip sürdürdüğü ilişkiler, çalışma hayatındaki etkenler, ataerkil devlet örgütlenmesi, erkek şiddeti, kadın ve erkek arasındaki cinsel çifte standart ve kadınların kimliklerini biçimlendirmeye yarayan kültürel kurum ve pratikler. Walby'e göre bütün bu faktörler hep birlikte erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurduğu, onları baskı altına aldığı ve sömürdüğü

bir sosyal yapılar ve pratikler sistemi olan ataerkillik sistemini meydana getirmektedir.

Sosyolog Emile Durkheim mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçişte ortaya çıkan işbölümünden söz ederken cinsiyete dayalı bir işbölümünden ziyade, uzmanlığa dayalı bir işbölümünden söz ediyordu. Ancak toplumsal cinsiyetçi bakış açısı ve uygulamalar cinsiyet üzerinden bir işbölümünün yerleşmesinde ve cinsiyet ayrımına dayalı uygulamaların insanlar tarafından kabul görmesinde etkili olmuş görünmektedir. Günümüz toplumlarında kadınların daha çok esnek üretimin yaygın olduğu ve sosyal güvencenin olmadığı iş kollarında yoğun olarak çalıştıkları görülmektedir. Kadın ev dışında çalışmanın dışında ev işlerinden ve çocuk, yaşlı ya da özürhüklerin bakım işlerinden de sorumlu tutuluyorlar. Ataerkill toplumsal ilişkilerin kadın işi ile erkek işi arasında yaptığı kategorik ayrım ev işlerinin ve bakım hizmetlerinin kadın işi olarak görülmesine zemin hazırlamaktadır. Ücretli iş esas olarak erkek işi olarak nitelendirildiği için, kadınların emek piyasasındaki konumu erkeklerden farklı bir biçim almaktan kurtulamıyor. Kadınlar ücretli emek olarak istihdam edildiklerinde de ev içindeki sorumlulukları azalmıyor. Bu durumda ücretli iş kadınlar için “ikinci mesai” anlamına geliyor (Öztürk ve Dedeoğlu, 2010, s. 9). İkinci mesai kavramı sosyolog Arlie Hochschild (Fine, 2010, s. 99) tarafından ev işleri için kullanılmıştır. Ona göre, her iki eşin de tam zamanlı olarak çalıştığı çocuklu ailelerde, çocuk bakımı ve ev işi de kadının görevi olarak kabul edilmekte, kadın yorucu bir iş gününden sonra eve gelip de kocası bir güzel dinlenirken elektrik süpürgesini çalıştırır ve evi temizlemeye koyulur.

Ayrımcılık kavramı genel olarak yaş, fiziki yetenekler, sınıf, etnik köken, cinsiyet, ırk ya da din ayrımına dayalı haksız muameleler için kullanılmaktadır (Seyyar, 2002, s. 44). Cinsiyet makro boyutta kaynakların dağılımı ile kültürel inançları, bireysel boyutta, kişilik ve kimlikleri, birey toplum etkileşimi düzeyinde ise davranış biçimleri ve durumları içeren bir yapıdır (Ridgeway ve Correll, 2000, s. 110). Kadın ve erkek farklılığının içeriği genetik olarak belirlenmekte ve büyük ölçüde evrensel bir nitelik taşımaktadır. Buna karşılık kadınlık ve erkeklik tanımlarının içeriği kültürel olarak belirlenmekte ve değişkenlik göstermektedir. Cinsiyet bireylerin kendilerini nasıl görmeleri ve diğer bireylere karşı nasıl davranmaları gerektiğini belirlemekte ve çoğu zaman sosyal farklılaşmaya da temel oluşturmaktadır (Demirbilek, 2007, s. 13).

Sosyolojide cinsiyet konusundaki çalışmalar ilk başta, kadın ve onun cinsiyete bağlı rolleri ya da her ikisini birden içeren incelemelerden meydana gelmiştir. Bu bağlamda cinsiyet sosyoloji açısından ilk dönemlerde ikincil bir öneme sahip olmuştur. Bugün ise cinsiyet, kültürel yorumların ve sosyal yapının temel bir ögesi olarak teorik bir çerçeveye oturtulmuştur (Acker, 1992, s. 565). Tüm toplumlarda kadın ve erkeklere farklı roller yüklenmiştir.

Bunda özellikle kadın ve erkek arasında doğuştan gelen biyolojik cinsiyete dayalı kadının anne, erkeğinse babalık rollerinin belirgin bir ayrımı beraberinde getirmesinin de etkisi olduğu görülmektedir. Hamilelik dönemi ve doğum sonrası dönem doğal olarak kadının toplumsal hayattan ve çalışma hayatından kopmasını da beraberinde getirmektedir. Bu da kadının erkekle rekabet etme gücünü sınırlandıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Farklı sosyolojik bakış açılarının toplumsal cinsiyet ve kadınla erkek arasındaki ayrımcı uygulamalara nasıl bir anlam attıkları konunun anlaşılması açısından önemli bir fonksiyon icra edecektir. Temel kuramsal yaklaşımlar olan fonksiyonalist yaklaşım, çatışmacı yaklaşım ve konuyla olan özel ilgisi nedeniyle feminist yaklaşımdan ve onların konuya bakış açılarından söz etmek yararlı olacaktır. Fonksiyonalist yaklaşım toplumsal yapıyı bir sistem olarak ele alır ve bir sistem işlevsel terimlerle kavramlaştırılırken bu sistemin ve öğelerinin nasıl çalıştığı konusunda bir dizi varsayım oluşturur. Söz konusu varsayımlar Abrahamson (1990, s. 3-4) tarafından üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar; bir sistemin öğelerinin işlevsel olarak karşılıklı ilişki içinde olduğu, bir sistemi oluşturan öğelerin bu sistemin işleyişine genellikle olumlu katkıda bulunduğu ve pek çok sistemin diğer başka sistemler üzerinde etkide bulunduğu ve bunların aynı zamanda tüm organizmanın alt sistemleri olarak görülebileceğidir. Fonksiyonalist yaklaşım temel kuramsal yaklaşımına paralel olarak, kadın ile erkek arasındaki ayrımın toplumsal yapı içinde işlevsel bir role sahip olduğu vurgusunda bulunmaktadır. Erkek egemenliği evrenseldir ve bu iki evrensel koşula dayanmaktadır. Bu koşullar insanların var olabilme mücadelesi için gerekli olan toplum ile, kadın ve erkek fiziksel yapısındaki farklılıkları yansıtan biyolojik özelliklerdir. İkinci faktör ise insan neslinin ve medeniyetin devamıyla ilgilidir. Hamile kalmak, dokuz ay boyunca çocuğu karnında taşımak, doğum yapmak ve çocuğa bakmak kadınların manevra alanını önemli miktarda sınırlayan ve erkekle olan rekabet gücünü azaltan faktörlerdir. Böylece erkekler daha çok ev dışında çalışırken, kadınlar ev işlerini ve çocuk bakımını üstlenmişler ve temeli biyolojik olan bir işbölümü ortaya çıkmıştır.

Çatışma yaklaşımı cinsiyet ayrımcılığını açıklarken kadın ve erkek arasındaki güç farklılaşması ve çatışması üzerinde durmaktadır. Çatışmacı yaklaşımın temsilcilerinden biri olan Engels (Ecevit, 1998, s. 267) ailede ve buna bağlı olarak toplumdaki erkek egemenliğinin ekonomik kaynaklar üzerinde erkeğin sahip olduğu kontrol gücünden kaynaklandığını belirtmiştir. Çatışma yaklaşımına göre istismar, baskı ve zulüm gibi evrensel insani sorunlar ortaya çıktığından beri kadınlara yönelik önyargı ve ayrımcılık da görülmeye başlanmıştır. Burada ayrımcılığın sadece kadına yönelik olmayıp tüm zayıf insanlara yönelik olduğu vurgusu dikkatten kaçmamaktadır. Ayrımcılık daha çocuk doğmadan başlamakta ve birçok toplumda erkek çocuk sahibi olmak, kız çocuk sahibi olmaktan çok daha

değerli görülmektedir. Çatışma yaklaşımı cinsiyeti sosyal eşitsizlik ve çatışmanın bir boyutu olarak görürken, cinsiyet eşitsizliğinin egemen olan ve gücü sayesinde zayıf insanları istismar eden grupların varlığından doğduğuna dikkat çekmektedir. Buna göre egemen olan grup erkekler, istismar edilen grup kadınlardır (Reskin, 2000, s. 320).

Çatışmacı teoriden hareketle ortaya çıkan ancak gelişen yeni şartlar içinde çatışmacı teoriden ayrışma yoluna giren feminist yaklaşım, farklı feminist bakış açılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Feminist yaklaşıma göre, Marksist ideolojinin söylemi her ne kadar diğerlerinden farklı olsa da, söz konusu olan kadın ve onun hakları olduğunda diğer anlayışlarla ortak noktası erkek egemenliği ve toplumsal cinsiyetçi bakış açılarıdır (Zihnioğlu, 2009, s. 810). Feminist yaklaşım, kendi içinde liberal feminizm, sosyalist feminizm ve radikal feminizm şeklinde bir farklılaşmaya gitmiş ve bu farklılaşma cinsiyet ayrımcılığını konusundaki görüşlerine de yansımıştır. Radikal feminist akım erkeklere güç ve imtiyaz kazandıran bir ayrımcı uygulama olarak ataerkil anlayışla mücadeleyi feminist kuramın merkezine oturtmaktadır.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, yöntem bölümünde de belirtildiği gibi, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi tutum ve uygulamalar kadın üzerinde olumsuz etkilere yol açar şeklindeki ana hipotez çerçevesinde, anket formunda sorular şeklinde ortaya konan alt hipotezlerin test edilmesi yoluna gidilecektir. Bu çerçevede toplumsal cinsiyetçi ayrımcılığa dayalı bakış açısının örneklerden hareketle Niğde ilindeki yaygınlık oranına ve ne türden ayrımcı uygulamaların görüldüğüne ulaşılmaya çalışılacaktır. Ankete cevap veren bireylerin konuya ilişkin tutumları; çocuk yetiştirmede kız ve erkek çocuklarına yönelik tutumlar, çalışma hayatında kadına bakış açısını yansıtan tutumlar ve sosyal hayat içinde kadın-erkek ilişkilerinde görülen farklı uygulamalara ilişkin tutumlar olmak üzere üç başlık altında verilerin bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çerçevede öncelikle çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlar ve bunların şiddet kültürünün yaygınlaşmasına yaptığı etkiler belirlenmeye çalışılacaktır.

3.1. Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Tutumlar

Aile bireyin sosyalleştiği en temel ve belirleyici kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile bireyin topluma uyum sürecinde anahtar bir role sahiptir. Topluma ait temel kuralları ve davranış kalıplarını üyelerine kazandırır (Özgüven, 2001, s. 1). Çocuğun ailede nasıl bir sosyalleşme sürecine tabi olduğu aynı zamanda onun ileride nasıl bir yetişkin olacağına da ipuçlarını verir. Ailede sorunların karşılıklı diyalog yoluyla çözüldüğünü gören ve bu şekilde sosyalleşen çocuk, bir yetişkin olduğunda kendisi de diyalog yolunu tercih edecektir. Ancak aile bireyleri arasındaki ilişkilerde

şiddete başvurulduğunu görerek sosyalleşen çocuklar ise, şiddeti bir sorun çözme yöntemi olarak kendi hayatında da uygulayacaktır. Cinsiyet ayrımcılığının ve buna bağlı olarak kadına yönelik şiddetin temellerinin atıldığı yerlerden birinin de aile olduğu görülmektedir. Ailede sosyalleşme süreci içerisinde erkek ve kız çocuklar arasında yapılan çifte standartçı uygulamalar, ileride ortaya çıkacak olan olumsuzlukların da temellerini atmaktadır. Bu çerçevede öncelikle çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlar ve bunların cinsiyet ayrımcı anlayışlarla ve kadına yönelik şiddetle olan ilişkisi değerlendirilecektir.

Tablo 1: Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Toplumsal Cinsiyetçi Tutumlar

Erkek Çocuklar Akşam Eve Geç Saatte Gelebilir		
	Sayı	Yüzde
Katılıyorum	53	21,4
Katılmıyorum	195	78,6
Toplam	248	100
Kız Çocuklar Akşam Eve Geç Saatte Gelebilir		
Katılıyorum	21	8,5
Katılmıyorum	227	91,5
Toplam	248	100
Erkek Çocukları Serbest Yetiştirmek Gerekir		
Katılıyorum	33	13,3
Katılmıyorum	215	86,7
Toplam	248	100
Kız Çocukları Serbest Yetiştirmek Gerekir		
Katılıyorum	24	9,7
Katılmıyorum	224	90,3
Toplam	248	100
Erkek Çocukların Bir Meslek Sahibi Olması Önemlidir		
Katılıyorum	246	99,2
Katılmıyorum	2	0,8
Toplam	248	100
Kız Çocukların Bir Meslek Sahibi Olması Önemlidir		
Katılıyorum	240	96,8
Katılmıyorum	8	3,2
Toplam	248	100
Erkek Çocuğa Sahip Olmak Önemlidir		
Katılıyorum	47	19
Katılmıyorum	201	81
Toplam	248	100

Tablo 1 incelendiğinde, tüm soru başlıklarında kız çocuklar aleyhine erkek çocuklar lehine bir yaklaşım farklılığının bulunduğu gözlenmektedir. Toplumsal yapıda belirleyici olan ataerkil erkek egemen anlayışa paralel olarak, akşam eve gelme saati konusunda erkek çocuklara eve geç gelmeleri konusunda kızlara oranla daha toleranslı davranıldığı görülmektedir.

“*Dışarıda iti var kopuğu var*”¹ tarzındaki, aslında o itin kopuğun bilakis kendisi olduğunun farkına varmayan, “*dışarıdaki zarardan dolayı*” kız çocuğunu akşam eve erken çağıran, egemen söylemin bu konuda etkili olduğu söylenebilir. Eğer dışarıda bir tehlike varsa bunun kız çocuğu kadar erkek çocuğu için de var olduğunu göremeyecek kadar körelmiş bu bilinç, ahlaki sadece cinsellik boyutuyla algılayan indirgemeci bakış açısından başka bir şey değildir. Aynı anlayışın kız ve erkek çocuklarının serbest yetiştirilmesi konusunda da görmekteyiz. Az da olsa aynı bakış açısının kız ve erkek çocukların meslek sahibi olmasına verilen önemde de görmekteyiz. “Serbest” yetiştirilen erkek çocuğun yetişkin bir birey olduğunda hak hukuk bilmeyen, sınır tanımayan bir insana dönüşeceği anne-babaların farkına varamadıkları bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde sosyalleşen erkek çocuk “erkektir ne yapsa yeridir” tarzındaki ataerkil bakış açısıyla kadına şiddet uygulamayı normal bir durum olarak telakki edebilmektedir. Ataerkil kültür içerisinde yaygın olarak önemsenen hususlardan bir tanesini de, erkek çocuk sahibi olmaya atfedilen önem oluşturmaktadır. Kağıtçıbaşı (1998, s. 149) aileler tarafından önemsenen; çocuktan beklenen ekonomik yardım, çocuğun önemli yaşam değerine katkısı, gibi konularda erkek çocuğa daha yüksek değer atfedildiğini belirtmektedir. Ona göre erkek ve kız çocukların cinsiyet eşitsizliğine dayalı farklı dünyalara hazırlanmaları işte bu egemen erkek çocuk tercihi bağlamında olmaktadır. Araştırmamız örneğinde de deneklerin %19’unun erkek çocuk sahibi olmaya özel bir anlam attiklerini görülmektedir. Bunun nedenini sorduğumuzda ise, erkek çocuğu gelecek güvencesi olarak gördüklerini ve soyun erkek çocuk üzerinden yürüyeceğine inandıklarını belirtmişlerdir. Bu anlayış aileler üzerinde bir sosyal kontrole dönüşmekte, erkek çocuk sahibi olmayı rüştünü ispat etme olarak algılamakta, ancak bu sayede gerçek bir erkek ya da gerçek bir kadın olabileceğini düşünmektedir. Bir erkek çocuğa sahip olmayı neden bu kadar önemsedikleri sorusuna ise; *ben erkek çocuk olması için çok dua ettim, kendi soyunun devamı için gerekli, evde bir erkek çocuk olması gerekir* tarzında cevaplar vermişlerdir. Özellikle soyun devam etmesi için erkek çocuğa ihtiyaç olduğu düşüncesinin çok sık tekrarlandığı görülmüştür. Soyun erkek üzerinden devam ettiği biçimindeki ataerkil bakış açısının insanlar üzerindeki etkisini yoğun bir biçimde devam ettirdiği görülmektedir.

3.2. Çalışma Hayatına İlişkin Tutumlar

Makalenin kavramsal çerçeve bölümünde belirtildiği gibi, literatürde kadın erkek arasındaki eşitsizliklerin ve buna bağlı olarak kadına yönelik şiddetin, büyük oranda kadınlara erkek arasındaki ekonomik eşitsizliğe dayandığı biçimindeki ekonomik indirgemeci yaklaşımın, özellikle çatışmacı kuram açısından oldukça yaygın kabul gören bir açıklama biçimi olduğu bilinmektedir. Ancak feminist teoriler kadının işgücü piyasasına katılımıyla

¹ Tırnak içinde italik olarak verilmiş olan ifadeler kendileriyle görüşme yapılan bireylere aittir.

statülerinin yükselmesi arasında kaba bir ilişki kurulabilse bile, ayrıntılı bir analizin, toplumsal cinsiyetçi bakış açısından kaynaklı nedenlerle pek de iç açıcı bir durumu yansıtmadığını belirtmektedirler (Ecevit, 1998, s. 167). Bu bağlamda aşağıdaki tabloda, araştırmamız özelinde kadının çalışma hayatına girmesi ve bunun sonuçlarına ilişkin değerlendirmelerin nasıl bir bakış açısını yansıttığına bakılmıştır.

Tablo 2. Çalışma Hayatına İlişkin Toplumsal Cinsiyetçi Tutumlar

Kadınlar Erkeklerin Çalıştığı Tüm İşlerde Çalışabilir		
Katılıyorum	111	44,8
Katılmıyorum	137	55,2
Toplam	248	100
Kadın Bir Yöneticiyle Çalışmak İster misiniz?		
Evet	186	75,3
Hayır	61	24,7
Toplam	248	100
Aynı İş Yapan Kadından Erkeğin Daha Fazla Ücret Alması Normaldir		
Katılıyorum	23	9,3
Katılmıyorum	225	90,7
Toplam	248	100
Kadının Çalışıyor Olması Onun Ailede Söz Hakkı Olmasını Sağlar		
Katılıyorum	177	71,4
Katılmıyorum	71	28,6
Toplam	248	100
Kadınlar Çalışma Hayatına Girdikçe Eşitsizlik Ortadan Kalkacaktır		
Katılıyorum	171	69
Katılmıyorum	77	31
Toplam	248	100

Makro boyutta toplumsal hayatın bütününde özel olarak ise çalışma hayatında, kadına ve erkeğe ait işlerin bir ayrıma tabi tutulması toplumsal cinsiyetçi bakış açısının en belirgin özelliklerinden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Tablo 2’de kadının çalışma hayatına katılımı ve bunun bireyler açısından nasıl değerlendirildiği üzerinde durulmuştur. Kendileriyle görüşme yapılan bireylerin yarıdan fazlasının (%55,2) kadınların erkeklerin çalıştığı tüm sektörlerde çalışabileceği şeklindeki yargıya katılmadıkları görülmektedir. *Çalışma ortamının uygun olmadığı, kadının fiziksel bakımdan zayıf olması, kültürsüz insanlarla baş edemeyeceği, toplumsal faktörlerin olumsuzluğu* gibi etkenler kadının erkeğin yaptığı her işi yapabilmesine engel oluşturan etkenler olarak belirtilmiştir. Kadın bir yöneticiyle çalışmak ister misiniz şeklindeki soruya deneklerin azımsanmayacak kısmı (%24,7) hayır cevabını vermiştir. Kadın bir yöneticiyle çalışmak istememelerinin nedenlerini; *kadınların aşırı kaprisli olur, her şeye karışır, asla kadından yönetici olmaz, seviyesi belirli bir yere kadar* şeklindeki ataerkil ve toplumsal cinsiyetçilik dozu yoğun ifadelerle dile getirmişlerdir.

Kadın ile erkek arasındaki çalışma hayatına ilişkin sorunlar arasında dile getirilen olumsuzluklardan bir tanesi de, erkeğe aynı işi yapan kadına göre daha fazla ücret ödendiği konusudur. Günümüz dünyasında kadınların daha çok enformel sektör diyebileceğimiz; düşük ücretli, iş güvencesi ve sosyal güvencesi olmayan sektörlerde istihdam edildiği görülmektedir. Ataerkil ilişkilerin kadın işi ile erkek işi arasında yaptığı katı ayırım, ücretli işleri öncelikle erkek işleri olarak görmekte, kadınların ücretli bir işte çalıştıklarında da erkekler kadar ücret almalarının gerekmediğini dile getirmektedir (Yaman Öztürk ve Dedeoğlu, 2010, s. 9). Bunun nedeni de ailenin geçimini sağlamanın öncelikle erkeğin sorumluluğu olduğu tarzındaki anlayıştır. Araştırma örneğinde konuya baktığımızda, aynı işi yapan erkek ve kadından erkeğin daha fazla ücret almasının normal olduğunu söyleyenleri oranı %9,3'tür. Deneklerin büyük bölümü kadının çalışma hayatına girmesi ve bir gelir sahibi olmasıyla birlikte, erkekle kadın arasındaki eşitsizliğin büyük oranda son bulacağını(%69) ve kadının ailede ve karar alma süreçlerinde daha fazla söz hakkına sahip olacağını (%71,4) belirtmişlerdir. Kadının çalışma hayatına girmesinin onun ailede daha fazla söz hakkı olmasını sağlamayacağını (%28,6) ve kadınlara erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmayacağını (31) düşünenlerin oranı da azımsanmayacak seviyededir. Neden böyle düşündükleri sorulduğunda; *erkek her zaman bir adım öndedir her ne kadar çalışsa da erkek üstündür, çünkü böyle bir şey olduğu zaman anlaşmazlık olur, o hiçbir zaman kalkmaz, erkek ne olursa olsun reistir, evin reisi, kalkmıyor kadın yine eziliyor* tarzında cevaplar vermişlerdir.

3.3. Sosyal Hayata Yönelik Tutumlar

Yazının kuramsal analiz bölümünde üzerinde durulduğu gibi, toplumsal cinsiyetçi ataerkil bakış açısının özelliklerinden biri, kadın ve erkeğe ait mekânları ayrıştırması ve kadını daha çok ev odaklı algılamasıdır. Bu bakış açısından kadın evle erkek ise ev dışı ile ilişkilendirilir. Araştırmamız örneğinde evi kadının asıl mekanı olarak görme gibi toplumsal hayatta kadın ve erkek arasındaki ilişkiler bu bölümde analiz edilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Hayata Yönelik Toplumsal Cinsiyetçi Tutumlar

Kadının Yeri Evidir		
	Sayı	Yüzde
Katılıyorum	81	32,7
Katılmıyorum	167	67,3
Toplam	248	100
Kadın ve Erkek Eşittir		
Katılıyorum	169	68,1
Katılmıyorum	79	31,9
Toplam	248	100

Gerektiğinde Kadın Dövülebilir		
	Sayı	Yüzde
Katılıyorum	47	19
Katılmıyorum	201	81
Toplam	248	100
İffet, Namus Gibi Değerlerin Korunmasından Öncelikle Kadın Sorumludur		
Katılıyorum	97	39,1
Katılmıyorum	151	60,9
Toplam	248	100
Eşinize Karşı Şiddet Uygular mısınız?		
Evet	64	26,6
Hayır	177	73,4
Toplam	248	100
Eşiniz Size Karşı Şiddet Uyguluyor mu?		
Evet	26	10,5
Hayır	105	42,3
Cevapsız	117	47,2
Toplam	248	100
Toplu Taşıma Araçlarında Kadın ve Erkeklerin Oturacakları Bölümler Ayrılmalıdır		
Katılıyorum	86	34,7
Katılmıyorum	162	65,3
Toplam	248	100

Tabloda 3'te kadının yerinin evi olduğu şeklindeki düşüncenin oranına önce deneklerin tümü açısından daha sonra da kadın ve erkek deneklerin verdikleri cevaplar açısından bakılmış, cinsiyet değişkeni açısından bir farklılaşmanın olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Cinsiyet faktörünü dışarıda tutarak genel verilere baktığımızda deneklerin yaklaşık üçte birinin (%32,7), cinsiyet değişkenini devreye sokup baktığımızda ise, erkeklerin yaklaşık yarısının (54,5) kadının yerinin evi olduğu şeklindeki düşünceye onay verdiği görülmektedir. Bu sonuç çatışmacı kuramın kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde güç farklılaşmasına yaptığı vurguyu doğrular niteliktedir. Toplumda egemen konumda bulunan erkeğin, bu konumunu kaybetmemek için kadını sosyal hayatın ve çalışma yaşamının dışında bırakmaya özel bir çaba sarf ettikleri vurgulanmaktadır. Kadının yeri evidir diyenlere bunun gerekçesi sorulduğunda; *dışarı çıkarsa ayağı bozulur, kadın evinde otursun çocuğa baksın yemeği yapsın ben çalışırım, kadın dışarı çıktığı zaman bozulur evde otursun evine baksın, kadının görevi sadece erkeğine ve çocuklarına bakmak* gibi ataerkil ve cinsiyet ayrımcı yargılarla konuya yaklaştıkları görülmüştür.

Anket formundaki bir sonraki soruda, kadın-erkek eşitliği konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. Soruya cevap verenlerin %31,9'u kadın-erkek eşitliği konusunda olumsuz tutumlara sahip oldukları görülmüştür. Düşünsel boyutta bile olsa bir eşitlik düşüncesine sıcak bakmayanların oranının hiç de az olmadığı görülmektedir. Kadınlara yönelik fiziksel şiddet konusunda ne düşündüklerinin anlaşılmasına yönelik bir soruya ise katılımcıların %19'u gerektiğinde kadın dövülebilir şeklinde cevap vermiştir. Kendilerine bunun gerekçesi sorulduğunda ise; *çok zorlandığım zaman, kafam bozuk olduğu zaman, çok öfkem olduğu zaman, hak ettiği zaman sınırı aştığı zamanlar, bence dövmek iyidir, suçu varsa dövülür* biçiminde cevaplar vermişlerdir. Verilen cevaplara ataerkil erkek egemen anlayışın damgasını vurduğu görülmektedir. Denekleri %39,1'i iffet, namus gibi ahlaki değerlerin korunmasından sadece kadınların sorumlu olduğunu, erkeklerin bu konuda bir sorumluluğunun olmadığını belirtmiştir. Bu konuda da kadın ve erkek arasında cinsiyet ayrımcı çifte standardın insanların zihin dünyasında önemli bir yer ettiği görülmektedir. Eşlerin birbirlerine karşı şiddet uygulayıp uygulamadıkları sorulduğunda; soruya cevap veren kadınların %33'ü (25) erkeklerince %31'i (28) eşine karşı şiddet uyguladığını belirtmiştir. Şiddete başvuruyorlarsa bunu hangi gerekçeyle yaptıkları sorulduğunda; *bana karşı geldiğinde, hak ettiğinde, kabahatini bulduğumda, kadın karşımda bağırıyor dövmeyince durmuyor, aşırı duyarsız ve sorumsuz olduğu için* gibi gerekçeler öne sürmüşlerdir. Şiddeti bir sorun çözme yöntemi olarak kabul eden ataerkil anlayış, konuşarak ve diyalog yoluyla çözülebilecek pek çok sorunu şiddet yoluyla çözmeyi tercih etmektedir. Çünkü sosyalleşme süreci içinde sorunların diyalog yoluyla çözüldüğü rol modelleri değil, şiddet yoluyla çözüldüğü rol modelleri görmüşlerdir.

Sonuç

Ataerkil toplumsal cinsiyetçi zihniyet dünyasının kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasında etkin bir faktör olduğu biçimindeki varsayımdan hareketle yürüttüğümüz araştırmada, öncelikle toplumsal cinsiyet kavramı ve bu anlayışın toplumsal yapı ve ilişkiler örüntüsünde yeniden üretilmesine katkı sağlayan ataerkil zihniyet dünyasının kuramsal bir analizi yapılmıştır. Zira ataerkil ilişkiler ağı kadına yönelik uygulanan fiziksel, cinsel, ekonomik şiddet ve toplumsal çifte standartları meşrulaştırmakta etkin bir rol oynamaktadır. Erkek ataerkil toplumsal kabullere sırtını dayayarak kadına yönelik çifte standart ve şiddet uygulamayı kendine verilmiş bir hak olarak görmektedir. Erkek için gayet normal kabul edilen birtakım durumlar söz konusu olan kadın olduğunda bir kan davasına konu olabilmektedir. Halbuki eğer yanlış olan bir durum varsa bunun her iki cins için de yanlış olması gerekirken, kadın için yanlış olan erkek için doğru olarak değerlendirilebilmektedir. Bu tür çarpık anlayışlar toplumdaki kadın aleyhine olan bir takım uygulamaların devam etmesinde, yeniden üretilmesinde ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli rol oynamaktadır.

Çatışmacı ve feminist kuramlar toplumsal cinsiyetçi ayrımları eleştirmekte ve bu ayrımcı uygulamaların toplumdaki hakim sınıfların ve çıkar gruplarının iktidarını meşrulaştırmakta ve yeniden üretmekte olduğuna vurgu yapmışlardır.

Araştırmamız örneğinde ataerkil toplumsal cinsiyetçi anlayışın toplumdaki etkinliğinin boyutları ve bunun şiddet içerikli düşünce ve eylemlere ne oranda etki ettiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede ataerkil bakış açısı ve toplumsal cinsiyetçi uygulamalar; bireylerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları, çalışma hayatına ilişkin tutumları ve sosyal hayata ve ilişkilere yönelik tutumları olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlar başlığı altında, erkek çocuk sahibi olmaya atfedilen anlam ve kız ve erkek çocuklarına yönelik bakış açıları incelenmiştir. Çalışma hayatına ilişkin tutumlar başlığı altında, kadının çalışma hayatına girmesi ve bir gelire sahip olmasına ilişkin takınılan tutumlar incelenmiştir. Son olarak sosyal hayata ilişkin tutumlar başlığı altında ise kadın –erkek eşitliği, kadına yönelik şiddet içeren davranışlar ve kadının sosyal hayata katılmasına yönelik tutumlar üzerinde durulmuştur.

Nicel ve nitel veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlar açısından; erkek çocuğa sahip olmanın önemsenmesi (%19), erkek çocukların (21,4) kız çocuklara (%8,5) göre akşam eve daha geç saatte gelebileceği, erkek çocukları (%13,3) kız çocuklara (%9,7) göre daha serbest yetiştirmek gerektiği ve erkek çocukların (99,2) bir meslek sahibi olmalarının kızlara (96,8) göre daha fazla önemli olduğunun düşünüldüğü görülmüştür. Bu tutumlarını evin dışının kız çocuklar açısından tehlikelerle dolu olması ve soyun erkek çocuk üzerinden devam edeceği tarzındaki düşüncelerle desteklemişlerdir. Çalışma hayatına ilişkin tutumlar açısından; kadınların çalışabileceği işlerin sınırlı olduğu (%55,2), kadın bir yöneticiyle çalışmaya sıcak bakılmadığı (%24,7), kadınla aynı işi yapan bir erkeğin daha fazla ücret alması gerektiği (%9,3), kadının çalışma hayatına girmesinin onun ailedeki söz hakkını artırmayacağı (%28,6) ve eşitsizliği ortadan kaldırmayacağı (%31) yönünde görüş belirtmişlerdir. Bütün bunları kadınların fiziksel olarak zayıf ve kaprisli olması gibi nedenlere bağlayarak mantıkileştirme yoluna gitmişlerdir. Sosyal hayata yönelik tutumlar açısından bakıldığında; kadının yerinin evi olduğu (%32,7), kadın ve erkeğin eşit olmadığı (%31,9), gerektiğinde kadına fiziksel şiddet uygulanabileceği (%19) ve birtakım ahlaki değerlerin korunmasından sadece kadınların sorumlu olduğu (%39,1) tarzında düşünceler ortaya koymuşlardır. Bu görüşlerini kadın dışarı çıktığı zaman bozulur, hak ettiğinde kadın dövülür, suçu varsa kadın dövülür gibi yargılarla dile getirmişlerdir.

Bütün bu bulgular, ataerkil toplumsal cinsiyetçi anlayışın hala toplumda etkinliğini devam ettirdiğini göstermektedir. Bu anlayış toplumsallaşma süreci içerisinde yeni kuşaklara aktarılmakta ve yeniden tekrar tekrar üretilmektedir. Bu anlayışla büyüyen ve sosyalleşen insanlar kız ve erkek çocuklar arasında ayırım yapmayı, kadına şiddet uygulamayı, kadının düşük ücretle çalışmasını, kadını çalışma hayatının dışında tutmayı, kadının çalışma hayatına girmesinin onun statüsünde hiçbir değişikliğe yol açmayacağını ve ailede söz hakkını da artırmayacağını düşünmekte hiçbir mahsur görmemektedirler. Bu kısır döngünün aşılabilmesi ve toplumdaki şiddet sarmalının ortadan kaldırılabilmesi için her şeyden önce toplumdaki bu ataerkil toplumsal cinsiyetçi zihniyetin etkisinin azaltılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Abrahamson, M. (1990). *İşlevselcilik*. (N. Çelebi, Çev.). Konya: Sebat Ofset.
- Acker, J. (1992). From Sex Roles to Gendered Institutions. *Contemporary Sociology*, 21 (5), 565-569.
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M. ve Webster, A. (2008). *Sosyoloji*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dedeoğlu, S. ve Öztürk, M. Y. (2010). *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği*. İstanbul: Sav Yayıncılık.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44 (511), 11-27.
- Ecevit, Y. (1998). *Türkiye’de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi*. İstanbul: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Fine, C. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Fromm, E. (1979). *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Kâğıtçıbaşı, Ç. (1998). *Türkiye’de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler*. İstanbul: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Özguven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Reskin, B. F. (2000). The Proximate Causes of Employment Discrimination. *Contemporary Sociology*, 29 (2), 319-328.
- Ridgeway, C. L., & CorrellShelley, J. (2000). Limiting Inequality through Interaction: The End(s) of Gender. *Contemporary Sociology*, 29 (1).
- Seyyar, A. (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Zihnioğlu, Y. (2009). Kadın Kurtuluş Hareketlerinin Siyasal İdeolojiler Boyunca Seyri (1908-2008). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Dönemler ve Zihniyetler* içinde (9, 805-815). İstanbul: İletişim Yayınları.